Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 6ης Νοεμβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Οργάνωση του χρόνου εργασίας – Οδηγία 2003/88/ΕΚ – Άρθρο 7 – Δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών – Εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει απόσβεση του δικαιώματος στη μη ληφθείσα ετήσια άδεια και στη χρηματική αποζημίωση για την εν λόγω άδεια στην περίπτωση που ο εργαζόμενος δεν έχει ζητήσει να του χορηγηθεί άδεια πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας»

Στην υπόθεση C-619/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg (ανώτερο διοικητικό δικαστήριο Βερολίνου-Βραδεμβούργου, Γερμανία) με απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Νοεμβρίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Sebastian W. Kreuziger

κατά

Land Berlin,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, J.-C. Bonichot, A. Prechal (εισηγήτρια), M. Βηλαρά, T. von Danwitz, F. Biltgen, K. Jürimäe και Κ. Λυκούργο, προέδρους τμήματος, M. Ilešič, J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen και S. Rodin, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Ιανουαρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο S. W. Kreuziger, αυτοπροσώπως,

– το Land Berlin, εκπροσωπούμενο από τον B. Pickel και την S. Schwerdtfeger, επικουρούμενους από την L. von Laffert, Rechtsanwältin,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και J. Möller,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον F. Di Matteo, avvocato dello Stato,

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την E. Sebestyén και τον M. Z. Fehér,

– η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. Eberhard,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και T. S. Bohr,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Μαΐου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ 2003, L 299, σ. 9).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Sebastian W. Kreuziger και του πρώην εργοδότη του, ήτοι του Land Berlin (ομόσπονδου κράτους του Βερολίνου, Γερμανία), σχετικά με την άρνηση του δεύτερου να καταβάλει στον πρώτο χρηματική αποζημίωση για την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία αυτός δεν έλαβε πριν από τη λήξη της σχέσεως εργασίας που τους συνέδεε.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 4 και 5 της οδηγίας 2003/88 έχουν ως εξής:

«(4) Η βελτίωση της ασφάλειας, της υγιεινής και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία είναι στόχος ο οποίος δεν μπορεί να εξαρτάται από καθαρά οικονομικές εκτιμήσεις.

(5) Όλοι οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν επαρκείς περιόδους ανάπαυσης. Η έννοια της "ανάπαυσης" πρέπει να εκφράζεται σε μονάδες χρόνου, και συγκεκριμένα ημέρες, ώρες ή και κλάσματά τους. Οι εργαζόμενοι στην [Ένωση] πρέπει να διαθέτουν ορισμένες ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης, ημερησίας, εβδομαδιαίας και ετήσιας καθώς και κατάλληλα διαλείμματα εργασίας. […]»

4 Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Ετήσια άδεια», έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να παρέχεται σε όλους τους εργαζομένους ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές για την απόκτηση του σχετικού δικαιώματος και τη χορήγηση της άδειας.

2. Η ελάχιστη περίοδος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών μπορεί να αντικαθίσταται από χρηματική αποζημίωση μόνον σε περίπτωση τερματισμού της εργασιακής σχέσης.»

5 Το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από ορισμένες διατάξεις της. Εντούτοις, δεν επιτρέπεται καμία παρέκκλιση όσον αφορά το άρθρο 7.

Το γερμανικό δίκαιο

6 Κατά το άρθρο 9 της Verordnung über den Erholungsurlaub der Beamten und Richter (κανονιστικής αποφάσεως για τις άδειες των δημοσίων υπαλλήλων και των δικαστών), της 26ης Απριλίου 1988 (GVBl. 1988, σ. 846, στο εξής: EUrlVO):

«1. Ο υπάλληλος λαμβάνει, στο μέτρο του δυνατού, ολόκληρη την άδεια αναψυχής που δικαιούται. Η κατάτμηση της άδειας επιτρέπεται κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου. Κατά κανόνα, πρέπει να αποφεύγεται η κατάτμηση της άδειας σε περισσότερες των δύο περιόδων. Σε περίπτωση κατατμήσεως της άδειας, στον υπάλληλο πρέπει να χορηγούνται τουλάχιστον δύο συνεχόμενες εβδομάδες άδειας.

2. Η άδεια πρέπει να λαμβάνεται καταρχήν εντός του έτους αναφοράς. Το δικαίωμα για την άδεια που δεν ελήφθη εντός δώδεκα μηνών από τη λήξη της περιόδου αναφοράς αποσβέννυται. […]»

7 Η EUrlVO δεν περιλαμβάνει διάταξη που να προβλέπει την καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως για την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών η οποία δεν έχει ληφθεί κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας.

8 Το άρθρο 7, παράγραφος 4, του Bundesurlaubsgesetz (ομοσπονδιακού νόμου περί ετήσιων αδειών), της 8ης Ιανουαρίου 1963 (BGBl. 1963, σ. 2), όπως τροποποιήθηκε στις 7 Μαΐου 2002 (BGBl. 2002 I, σ. 1529) (στο εξής: BUrlG), προβλέπει τα εξής:

«Εάν η άδεια δεν μπορεί πλέον να χορηγηθεί εν όλω ή εν μέρει, λόγω λύσεως της σχέσεως εργασίας, τότε πρέπει να καταβληθεί αντίστοιχη αντισταθμιστική αποζημίωση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

9 Από τις 13 Μαΐου 2008 έως τις 28 Μαΐου 2010, ο S. W. Kreuziger πραγματοποίησε, ως Rechtsreferendar (ασκούμενος δικηγόρος), πρακτική άσκηση προετοιμασίας για τα νομικά επαγγέλματα στο ομόσπονδο κράτος του Βερολίνου, στο πλαίσιο σχέσεως επαγγελματικής καταρτίσεως που διεπόταν από το δημόσιο δίκαιο, χωρίς όμως να συνιστά δημοσιοϋπαλληλική σχέση. Κατόπιν της επιτυχούς υποβολής του, στις 28 Μαΐου 2010, στην προφορική δοκιμασία της δεύτερης κρατικής εξετάσεως, ολοκλήρωσε αυτήν την κατάρτιση και την πρακτική άσκηση στο ως άνω ομόσπονδο κράτος.

10 Ο S. W. Kreuziger επέλεξε να μη λάβει ετήσια άδεια μετ' αποδοχών από την 1η Ιανουαρίου 2010 έως τη λήξη της επαγγελματικής καταρτίσεώς του. Στις 18 Δεκεμβρίου 2010, ζήτησε να του καταβληθεί χρηματική αποζημίωση για την εν λόγω μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε αρχικώς με απόφαση της προέδρου του Kammergericht (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Βερολίνου, Γερμανία), της 7ης Ιανουαρίου 2011, και, στη συνέχεια, κατόπιν διοικητικής προσφυγής, με απόφαση της 4ης Μαΐου 2011 της Gemeinsames Juristisches Prüfungsamt der Länder Berlin und Brandenburg (κοινής υπηρεσίας νομικών εξετάσεων των ομόσπονδων κρατών του Βερολίνου και του Βραδεμβούργου, Γερμανία), με την αιτιολογία, αφενός, ότι η EUrlVO δεν προβλέπει τέτοιο δικαίωμα αποζημιώσεως και, αφετέρου, ότι η οδηγία 2003/88 εφαρμόζεται μόνο στους εργαζομένους και εν πάση περιπτώσει, προϋπόθεση για την καταβολή της χρηματικής αποζημιώσεως που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής είναι ο ενδιαφερόμενος να μην είχε τη δυνατότητα να λάβει την ετήσια άδειά του για λόγους για τους οποίους δεν ευθύνεται ο ίδιος.

11 Ο S. W. Kreuziger άσκησε ένδικη προσφυγή κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικού πρωτοδικείου Βερολίνου, Γερμανία) η οποία απορρίφθηκε με απόφαση της 3ης Μαΐου 2013. Το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει, και αυτό, στην απόφασή του ότι η EUrlVO δεν προβλέπει δικαίωμα χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας. Εκτιμά, εξάλλου, ότι ο S. W. Kreuziger δεν μπορεί να

θεμελιώσει τέτοιο δικαίωμα ούτε στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88, μολονότι αυτό έχει άμεσο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι προϋπόθεση του δικαιώματος αυτού είναι ο ενδιαφερόμενος να μην ήταν σε θέση, για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του, να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας.

12 Εξάλλου, το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου), αφού επισήμανε ότι το άρθρο 9 της EUrlVO υποχρεώνει τον εργαζόμενο να λάβει την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που δικαιούται και αφού έκρινε ότι η εν λόγω διάταξη συνεπάγεται, ως εκ τούτου, ότι ο εργαζόμενος υποχρεούται να υποβάλει αίτημα περί λήψεως της άδειας αυτής, διαπίστωσε ότι η εθνική αυτή κανονιστική ρύθμιση, η οποία προβλέπει λεπτομερείς κανόνες για την άσκηση του δικαιώματος ετήσιας άδειας, συνάδει προς το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88. Πλην όμως, κατά το εν λόγω δικαστήριο, δεδομένου ότι ο S. W. Kreuziger σκοπίμως παρέλειψε να υποβάλει τέτοιο αίτημα, ενώ γνώριζε ότι η σχέση εργασίας του θα λυόταν στις 28 Μαΐου 2010, το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών αποσβέσθηκε κατά την ημερομηνία αυτή.

13 Ο S. W. Kreuziger άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής έφεση ενώπιον του Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg (ανώτερου διοικητικού δικαστηρίου Βερολίνου-Βραδεμβούργου, Γερμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο αυτό επισημαίνει, με τη σειρά του, ότι η EUrlVO δεν περιλαμβάνει κανέναν κανόνα που να θεμελιώνει υπέρ του S. W. Kreuziger δικαίωμα χρηματικής αποζημιώσεως για μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, με αποτέλεσμα ένα τέτοιο δικαίωμα να μπορεί ενδεχομένως να αντληθεί, ελλείψει μεταφοράς του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88 στο εθνικό δίκαιο, μόνον από το άμεσο αποτέλεσμα της εν λόγω διατάξεως.

14 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, καταρχάς, ότι ο S. W. Kreuziger ως Rechtsreferendar (ασκούμενος δικηγόρος) εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/88.

15 Εν συνεχεία, κατά το αιτούν δικαστήριο, ο S. W. Kreuziger πληροί τις δύο προϋποθέσεις που προβλέπονται ρητώς στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ήτοι ότι, όταν ζήτησε χρηματική αποζημίωση, η σχέση εργασίας του είχε λυθεί και ότι, κατά τον χρόνο της λύσεως της σχέσεως αυτής, δεν είχε κάνει χρήση όλης της άδειας που εδικαιούτο.

16 Τέλος, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, εντούτοις, ότι διατηρεί αμφιβολίες, αφενός, ως προς το εάν, πέραν των δύο αυτών ρητών προϋποθέσεων και όπως έκρινε το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου), το δικαίωμα χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών μπορεί να αποκλειστεί, όταν ο εργαζόμενος δεν ζήτησε, πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, να λάβει την άδειά του, παρά το γεγονός ότι είχε τη δυνατότητα προς τούτο, και, αφετέρου, ως προς το εάν το δικαίωμα αυτό προϋποθέτει, γενικότερα, ότι ο εργαζόμενος δεν ήταν σε θέση, για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του, να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας.

17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberverwaltungsgericht Berlin-Brandenburg (ανώτερο διοικητικό δικαστήριο Βερολίνου-Βραδεμβούργου) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας [2003/88] την έννοια ότι αντιβαίνουν σε αυτό εθνικές διατάξεις ή πρακτικές σύμφωνα με τις οποίες η αξίωση χρηματικής αποζημιώσεως κατά τη λύση της εργασιακής σχέσεως αποκλείεται, εάν ο εργαζόμενος δεν έχει υποβάλει αίτηση για χορήγηση ετήσιας αδείας μετ' αποδοχών, μολονότι είχε τη δυνατότητα να το πράξει;

2) Έχει το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας [2003/88] την έννοια ότι αντιβαίνουν σε αυτό εθνικές διατάξεις ή πρακτικές σύμφωνα με τις οποίες η αξίωση χρηματικής αποζημιώσεως κατά τη λύση της εργασιακής σχέσεως προϋποθέτει ότι ο εργαζόμενος δεν ήταν σε θέση, για λόγους ανεξάρτητους από τη βούλησή του, να ασκήσει το δικαίωμά του για ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της εργασιακής σχέσεως;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

18 Επισημαίνεται, προκαταρκτικώς, ότι, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, η εθνική κανονιστική ρύθμιση που έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης δεν περιέχει διάταξη η οποία να προβλέπει την καταβολή στους Rechtsreferendaren (ασκούμενους δικηγόρους) χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας. Η διάταξη δε του BUrlG που προβλέπει τέτοια αποζημίωση δεν έχει εφαρμογή σε αυτούς.

19 Λαμβανομένης υπόψη της περιστάσεως αυτής, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, εξάλλου, ότι η αίτηση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης για την καταβολή σε αυτόν της ως άνω αποζημιώσεως μπορεί να γίνει δεκτή μόνον εφόσον ο ενδιαφερόμενος μπορεί να θεμελιώσει δικαίωμα σε αυτήν απευθείας στο άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88.

20 Ως προς το ζήτημα αυτό υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σε κάθε περίπτωση κατά την οποία οι διατάξεις οδηγίας είναι, από απόψεως του περιεχομένου τους, ανεπιφύλακτες και αρκούντως ακριβείς, οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλούνται έναντι του κράτους μέλους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, είτε σε περίπτωση κατά την οποία το κράτος μέλος αυτό παρέλειψε να τις μεταφέρει εμπροθέσμως στην εσωτερική έννομη τάξη είτε σε περίπτωση κατά την οποία τις μετέφερε στην εσωτερική έννομη τάξη πλημμελώς (απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Επιπλέον, όταν οι ιδιώτες είναι σε θέση να επικαλεστούν οδηγία έναντι του κράτους, μπορούν να το πράξουν ανεξαρτήτως του αν το κράτος ενεργεί ως εργοδότης ή ως δημόσια αρχή. Πράγματι, και στις δύο περιπτώσεις πρέπει να αποτραπεί το ενδεχόμενο να μπορεί το κράτος να αντλήσει όφελος από τη μη συμμόρφωσή του προς το δίκαιο της Ένωσης (απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

21 Βάσει των εκτιμήσεων αυτών, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι επίκληση, εκ μέρους των ιδιωτών, των ανεπιφύλακτων και αρκούντως ακριβών διατάξεων των οδηγιών χωρεί, μεταξύ άλλων, έναντι κράτους μέλους και όλων των οργάνων της διοικήσεώς του, περιλαμβανομένων των αποκεντρωμένων αρχών (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88 δεν θέτει καμία προϋπόθεση για τη θεμελίωση του δικαιώματος χρηματικής αποζημιώσεως, πέραν εκείνης κατά την οποία, αφενός, η σχέση εργασίας πρέπει να έχει λυθεί και, αφετέρου, ο εργαζόμενος δεν πρέπει να έχει λάβει όλη την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία εδικαιούτο, κατά τον χρόνο λύσεως της σχέσεως αυτής. Το δικαίωμα αυτό απονέμεται άμεσα από την εν λόγω οδηγία και δεν μπορεί να εξαρτάται από άλλους όρους πέραν εκείνων που ρητώς προβλέπονται από αυτήν (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, σκέψεις 23 και 28, και της 20ής Ιουλίου 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, σκέψη 27). Η διάταξη αυτή πληροί, ως εκ τούτου, τις απαιτούμενες προϋποθέσεις ανεπιφύλακτου χαρακτήρα και επαρκούς ακρίβειας ώστε να έχει άμεσο αποτέλεσμα.

23 Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι εν προκειμένω το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει την καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας των Rechtsreferendaren (ασκούμενων δικηγόρων) δεν μπορεί, αφ' εαυτού, να αποκλείσει την καταβολή, με άμεσο θεμέλιο το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88, στον S. W. Kreuziger της αποζημιώσεως αυτής από τον πρώην εργοδότη του, ήτοι το ομόσπονδο κράτος του Βερολίνου, το οποίο είναι δημόσια αρχή. Συνεπώς, εφόσον διαπιστωθεί ότι ο S. W. Kreuziger

πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη αυτή, τα εθνικά δικαστήρια θα οφείλουν να μην εφαρμόσουν τις εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις ή πρακτικές που εμποδίζουν την καταβολή της αποζημιώσεως αυτής.

Επί του πρώτου ερωτήματος

24 Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, επισημαίνεται ευθύς εξ αρχής ότι, μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν προσδιορίζει την κρίσιμη εθνική νομοθεσία στην οποία αυτό αναφέρεται, μπορεί εντούτοις από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής να συναχθεί ότι πρόκειται για το άρθρο 9 της EUrlVO.

25 Πράγματι, μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν λαμβάνει θέση επί της σημασίας του άρθρου 9 της EUrlVO στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, επισημαίνει, όπως προκύπτει από τη σκέψη 12 της παρούσας αποφάσεως, ότι το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου) είχε κρίνει, με την εφεσιβαλλόμενη απόφαση, ότι η ως άνω εθνική διάταξη προβλέπει υποχρέωση του εργαζομένου να ζητήσει τη χορήγηση της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που δικαιούται. Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι το δικαίωμα του S. W. Kreuziger σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών αποσβέσθηκε κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας, επειδή αυτός δεν τήρησε την ως άνω υποχρέωση, η οποία είναι, κατά την εκτίμηση του δικαστηρίου αυτού, σύμφωνη προς το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88.

26 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο, όπως προκύπτει από τη σκέψη 16 της παρούσας αποφάσεως, διευκρινίζει ότι υποβάλλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως επειδή διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν η ερμηνεία που δέχθηκε το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου) συνάδει προς την οδηγία 2003/88.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με το πρώτο ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί αν το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως το άρθρο 9 της EUrlVO, σύμφωνα με την οποία, αν ο εργαζόμενος δεν έχει ζητήσει να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, αποσβέννυνται αυτοδικαίως τόσο το κεκτημένο κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας δυνάμει του δικαίου της Ένωσης δικαίωμά του στις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών όσο και, συνακόλουθα, το δικαίωμά του να λάβει χρηματική αποζημίωση για την ως άνω μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών.

28 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται εξ αρχής ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα κάθε εργαζομένου σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πρέπει να θεωρείται ως ιδιαίτερης σημασίας αρχή του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης, από την οποία δεν χωρεί παρέκκλιση και της οποίας η εφαρμογή από τις αρμόδιες εθνικές αρχές μπορεί να γίνεται μόνον εντός των ορίων που ρητώς καθορίζει η οδηγία 2003/88 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, σκέψη 15 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

29 Εξάλλου, το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν συνιστά απλώς ιδιαίτερης σημασίας αρχή του κοινωνικού δικαίου της Ένωσης, αλλά έχει και ρητώς κατοχυρωθεί στο άρθρο 31, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ προσδίδει την ίδια νομική ισχύ με αυτήν των Συνθηκών (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Sobczyszyn, C-178/15, EU:C:2016:502, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

30 Δεδομένου ότι η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά άρνηση καταβολής αποζημιώσεως για την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών η οποία δεν είχε ληφθεί κατά τον χρόνο της λύσεως της σχέσεως εργασίας που συνέδεε τους διαδίκους της κύριας δίκης, πρέπει να υπομνησθεί ότι, μετά τη λύση της σχέσεως εργασίας, ο εργαζόμενος δεν δύναται πλέον να λάβει αυτούσια την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία δικαιούται. Προκειμένου να μην αποκλεισθεί παντελώς, εξαιτίας της αδυναμίας αυτής, η

άσκηση από τον εργαζόμενο του δικαιώματος σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών έστω και υπό χρηματική μορφή, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88 προβλέπει ότι ο εργαζόμενος δικαιούται χρηματική αποζημίωση για τις ημέρες μη ληφθείσας ετήσιας άδειας (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, σκέψη 17 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

31 Όπως εκτέθηκε στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88 δεν θέτει καμία προϋπόθεση για τη θεμελίωση του δικαιώματος χρηματικής αποζημιώσεως, πέραν εκείνης κατά την οποία, αφενός, η σχέση εργασίας πρέπει να έχει λυθεί και, αφετέρου, ο εργαζόμενος δεν πρέπει να έχει λάβει όλη την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών την οποία εδικαιούτο, κατά τον χρόνο λύσεως της σχέσεως αυτής.

32 Ως προς το ζήτημα αυτό, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εν λόγω διάταξη έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνικές διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες προβλέπουν ότι, κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας, ουδεμία χρηματική αποζημίωση για μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών καταβάλλεται στον εργαζόμενο ο οποίος δεν ήταν σε θέση να ασκήσει το δικαιωμά του για ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, ιδίως επειδή ευρισκόταν σε αναρρωτική άδεια κατά τη διάρκεια ολόκληρης ή μέρους της περιόδου αναφοράς και/ή μιας περιόδου μεταφοράς (αποφάσεις της 20ής Ιανουαρίου 2009, Schultz-Hoff κ.λπ., C-350/06 και C-520/06, EU:C:2009:18, σκέψη 62· της 20ής Ιουλίου 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, σκέψη 31, καθώς και της 29ης Νοεμβρίου 2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, σκέψη 65).

33 Το Δικαστήριο έχει ομοίως κρίνει ότι το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών και, κατά συνέπεια, το δικαίωμα χρηματικής αποζημιώσεως κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου μπορούν να αποσβεσθούν λόγω του θανάτου του εργαζομένου. Ως προς το ζήτημα αυτό, το Δικαστήριο επισήμανε μεταξύ άλλων ότι αν γινόταν δεκτό ότι η λύση της σχέσεως εργασίας λόγω του θανάτου του εργαζομένου συνεπάγεται απόσβεση της υποχρεώσεως καταβολής της αποζημιώσεως αυτής, αυτό θα σήμαινε ότι ένα τυχαίο γεγονός μπορεί να επιφέρει αναδρομικώς πλήρη απόσβεση του ίδιου του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, όπως κατοχυρώνεται στο εν λόγω άρθρο 7 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, σκέψεις 25, 26 και 30).

34 Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο και όπως εκτέθηκε στις σκέψεις 25 έως 27 της παρούσας αποφάσεως, η άρνηση του πρώην εργοδότη του S. W. Kreuziger να του καταβάλει χρηματική αποζημίωση για την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που δεν είχε λάβει πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας στηρίζεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση, εν προκειμένω το άρθρο 9 της EUrlVO, κατά την οποία το δικαίωμα στην εν λόγω άδεια αποσβέσθηκε όχι λόγω της λύσεως της σχέσεως εργασίας αυτής καθεαυτήν αλλά λόγω του ότι ο εργαζόμενος δεν ζήτησε να του χορηγηθεί η εν λόγω άδεια κατά τη διάρκεια της σχέσεως εργασίας.

35 Συνεπώς, το ζήτημα που τίθεται είναι κατ' ουσίαν αν, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου που εκτέθηκε στη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως, ο S. W. Kreuziger είχε ακόμη κατά τη λήξη της επίμαχης στην κύρια δίκη σχέσεως εργασίας δικαίωμα σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών η οποία μπορούσε να μετατραπεί σε χρηματική αποζημίωση λόγω της λύσεως της σχέσεως εργασίας.

36 Συνεπώς, το εν λόγω ζήτημα αφορά πρωτίστως την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88 και συνίσταται στο αν η διάταξη αυτή απαγορεύει την αυτοδίκαιη απόσβεση του δικαιώματος που κατοχυρώνει για τον λόγο ότι ο εργαζόμενος δεν ζήτησε να ασκήσει το δικαίωμα αυτό κατά τη διάρκεια της σχέσεως εργασίας.

37 Ως προς το ζήτημα αυτό, πρώτον, από τη νομολογία του Δικαστηρίου που εκτέθηκε στις σκέψεις 30 έως 33 της παρούσας αποφάσεως δεν μπορεί να συναχθεί ότι το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο εργαζόμενος, ανεξαρτήτως του λόγου για τον οποίο δεν έλαβε την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, πρέπει να εξακολουθεί να διατηρεί το δικαίωμα ετήσιας άδειας που προβλέπει η παράγραφος 1 του εν λόγω άρθρου και, σε περίπτωση λύσεως της σχέσεως εργασίας, δικαίωμα σε αποζημίωση που μπορεί, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, να αντικαταστήσει την ετήσια άδεια.

38 Δεύτερον, μολονότι βεβαίως, κατά πάγια νομολογία, για λόγους προασπίσεως του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος του εργαζομένου το οποίο κατοχυρώνεται στο δίκαιο της Ένωσης, το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 δεν μπορεί να τυγχάνει στενής ερμηνείας εις βάρος των δικαιωμάτων που ο εργαζόμενος αντλεί από την οδηγία αυτή (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), πρέπει εντούτοις να υπομνησθεί επίσης ότι η καταβολή αποδοχών ετήσιας άδειας την οποία προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού αποσκοπεί στην παροχή προς τον εργαζόμενο της δυνατότητας να λάβει πράγματι την ετήσια άδεια που δικαιούται (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, Robinson-Steele κ.λπ., C-131/04 και C-257/04, EU:C:2006:177, σκέψη 49).

39 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο σκοπός του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88, συνίσταται στην παροχή στον εργαζόμενο της δυνατότητας, αφενός, να αναπαυθεί από την εκτέλεση των καθηκόντων τα οποία έχει αναλάβει στο πλαίσιο της συμβάσεως εργασίας και, αφετέρου, να έχει στη διάθεσή του ένα χρονικό διάστημα αναψυχής και ψυχαγωγίας (απόφαση της 20ής Ιουλίου 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40 Εξάλλου, προβλέποντας ότι η ελάχιστη περίοδος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών δεν μπορεί να αντικατασταθεί με καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως παρά μόνο σε περίπτωση λύσεως της σχέσεως εργασίας, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88 έχει σκοπό να διασφαλίσει ιδίως ότι ο εργαζόμενος θα έχει τη δυνατότητα να τύχει μιας πραγματικής περιόδου αναπαύσεως, προς τον σκοπό της αποτελεσματικής προστασίας της ασφάλειας και της υγείας του (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, Robinson-Steele κ.λπ., C-131/04 και C-257/04, EU:C:2006:177, σκέψη 60 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

41 Τρίτον, όπως προκύπτει από το γράμμα αυτό καθεαυτό του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88 και από τη νομολογία του Δικαστηρίου, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν, στο εσωτερικό τους δίκαιο, τους όρους ασκήσεως και εφαρμογής του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, προσδιορίζοντας τις συγκεκριμένες συνθήκες υπό τις οποίες οι εργαζόμενοι μπορούν να κάνουν χρήση του εν λόγω δικαιώματος (απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, Schultz-Hoff κ.λπ., C-350/06 και C-520/06, EU:C:2009:18, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

42 Το Δικαστήριο έχει ιδίως διευκρινίσει συναφώς ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88 δεν απαγορεύει, καταρχήν, εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει λεπτομερείς κανόνες για την άσκηση του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που απονέμεται ρητώς από την ως άνω οδηγία, οι οποίοι περιλαμβάνουν ακόμη και την απώλεια του εν λόγω δικαιώματος κατά τη λήξη μιας περιόδου αναφοράς ή μιας περιόδου μεταφοράς, υπό την προϋπόθεση όμως ότι ο εργαζόμενος του οποίου το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών αποσβέσθηκε είχε πράγματι τη δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα που του απονέμει η εν λόγω οδηγία (απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, Schultz-Hoff κ.λπ., C-350/06 και C-520/06, EU:C:2009:18, σκέψη 43).

43 Πλην όμως, εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως το άρθρο 9 της EUrlVO εμπίπτει στο πεδίο των λεπτομερών κανόνων για την άσκηση του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88 και της νομολογίας του Δικαστηρίου που εκτέθηκε στην προηγούμενη σκέψη.

44 Τέτοιου είδους κανονιστική ρύθμιση συγκαταλέγεται μεταξύ των κανόνων και των διαδικασιών του εθνικού δικαίου περί καθορισμού των αδειών των εργαζομένων, οι οποίοι έχουν σκοπό να λαμβάνουν υπόψη τα διάφορα εμπλεκόμενα συμφέροντα (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Vicente Pereda, C-277/08, EU:C:2009:542, σκέψη 22).

45 Εντούτοις, όπως προκύπτει από τη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να διασφαλίζεται ότι η εφαρμογή αυτών των εθνικών κανόνων δεν μπορεί να συνεπάγεται την απόσβεση κεκτημένου δικαιώματος του εργαζομένου σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, ακόμη και στην περίπτωση που δεν του έχει δοθεί πραγματική δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος αυτού.

46 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το Verwaltungsgericht Berlin (διοικητικό πρωτοδικείο Βερολίνου) ερμηνεύει το άρθρο 9 της EUrlVO υπό την έννοια ότι, αν ο εργαζόμενος δεν ζητήσει να λάβει την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που δικαιούται πριν τη λύση της σχέσεως εργασίας, κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας αποσβέννυται αυτοδικαίως το δικαίωμά του στην άδεια αυτή όπως και, συνακόλουθα, το δικαίωμά του σε αποζημίωση για τη μη ληφθείσα αυτή άδεια.

47 Πλην όμως, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 34 των προτάσεών του, αυτή η αυτόματη απώλεια του δικαιώματος σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, η οποία δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση του προηγούμενου ελέγχου του κατά πόσον ο εργαζόμενος ήταν πράγματι σε θέση να ασκήσει το δικαίωμα αυτό, υπερβαίνει τα όρια που, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, οφείλουν απαρεγκλίτως να τηρούν τα κράτη μέλη όταν καθορίζουν τους λεπτομερείς κανόνες ασκήσεως του εν λόγω δικαιώματος.

48 Πράγματι, ο εργαζόμενος πρέπει να θεωρείται ως το ασθενές μέρος στο πλαίσιο της σχέσεως εργασίας και, επομένως, είναι αναγκαίο να μην παρέχεται στον εργοδότη η ευχέρεια να του επιβάλει περιορισμό των δικαιωμάτων του. Λαμβανομένης υπόψη της ως άνω ιδιότητάς του ως ασθενούς μέρους, ο εργαζόμενος μπορεί να αποτραπεί από το να προβάλει ρητώς τα δικαιώματά του έναντι του εργοδότη του εφόσον η διεκδίκηση των δικαιωμάτων αυτών ενδέχεται να τον εκθέσει στη λήψη μέτρων, εκ μέρους του εργοδότη του, ικανών να επηρεάσουν τη σχέση εργασίας εις βάρος του εν λόγω εργαζομένου (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2010, Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, σκέψεις 80 και 81 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

49 Επιπλέον, τα κίνητρα για να μη χρησιμοποιεί ο εργαζόμενος την άδεια αναπαύσεως που δικαιούται ή για να εξωθούνται οι εργαζόμενοι να μην τη χρησιμοποιούν είναι ασυμβίβαστα με τους σκοπούς του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών οι οποίοι εκτέθηκαν στις σκέψεις 39 και 40 της παρούσας αποφάσεως και αφορούν ιδίως τη διασφάλιση της πραγματικής αναπαύσεως του εργαζομένου, χάριν αποτελεσματικής προστασίας της ασφάλειας και της υγείας του (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 6ης Απριλίου 2006, Federatie Nederlandse Vakbeweging, C-124/05, EU:C:2006:244, σκέψη 32). Συνεπώς, κάθε πρακτική ή παράλειψη του εργοδότη η οποία ενδέχεται να αποτρέψει τον εργαζόμενο από τη λήψη της ετήσιας άδειάς του είναι επίσης ασυμβίβαστη με τον σκοπό του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών (απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

50 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να αποφευχθεί μια κατάσταση στην οποία το βάρος της μέριμνας για την πραγματική άσκηση του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών θα μετατοπισθεί εξ ολοκλήρου προς τον εργαζόμενο, ενώ ο εργοδότης θα έχει, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη δυνατότητα να απαλλαγεί από την τήρηση των δικών του υποχρεώσεων με το πρόσχημα ότι ο εργαζόμενος δεν υπέβαλε αίτημα για τη χορήγηση άδειας μετ' αποδοχών.

51 Μολονότι πρέπει να διευκρινιστεί ως προς το ζήτημα αυτό ότι η τήρηση της υποχρεώσεως που επιβάλλει στον εργοδότη το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 δεν μπορεί να φθάνει μέχρι το σημείο να τον υποχρεώνει να εξαναγκάζει τους εργαζομένους του να ασκήσουν πράγματι το δικαίωμά τους να λάβουν άδεια μετ' αποδοχών (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2006,

Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, C-484/04, EU:C:2006:526, σκέψη 43), γεγονός παραμένει ότι ο εργοδότης οφείλει εντούτοις να μεριμνά ώστε να παρέχεται στον εργαζόμενο η δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμά του αυτό (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, σκέψη 63).

52 Προς τον σκοπό αυτό και όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 43 έως 45 των προτάσεών του, λαμβανομένου υπόψη του επιτακτικού χαρακτήρα του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών και προς διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88, ο εργοδότης οφείλει ιδίως να μεριμνά, συγκεκριμένα και με πλήρη διαφάνεια, για την παροχή στον εργαζόμενο της πραγματικής δυνατότητας να λάβει την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που δικαιούται, προτρέποντάς τον, εν ανάγκη επισήμως, να τη λάβει και ταυτοχρόνως ενημερώνοντάς τον, συγκεκριμένα και εγκαίρως ώστε να διασφαλίζεται ότι η εν λόγω άδεια θα μπορεί ακόμη να έχει τη σκοπούμενη συμβολή στην ανάπαυση και την αναψυχή του ενδιαφερομένου, ότι, αν δεν λάβει τις ημέρες αδείας που δικαιούται, το δικαίωμά του σε αυτές θα αποσβεσθεί κατά το πέρας της περιόδου αναφοράς ή μιας επιτρεπόμενης περιόδου μεταφοράς ή, ακόμη, κατά τη λήξη της σχέσεως εργασίας όταν αυτή λύεται κατά τη διάρκεια τέτοιας περιόδου μεταφοράς.

53 Επιπλέον, ο εργοδότης φέρει το σχετικό βάρος αποδείξεως (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, Robinson-Steele κ.λπ., C-131/04 και C-257/04, EU:C:2006:177, σκέψη 68). Εάν ο εργοδότης δεν είναι σε θέση να αποδείξει ότι επέδειξε όλη τη δέουσα επιμέλεια ώστε να παρασχεθεί πράγματι στον εργαζόμενο η δυνατότητα να λάβει την ετήσια άδεια μετ' αποδοχών που εδικαιούτο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απόσβεση του δικαιώματος στην εν λόγω άδεια και, σε περίπτωση λύσεως της σχέσεως εργασίας, η συνακόλουθη μη καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια αποτελούν παράβαση του άρθρου 7, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/88, αντιστοίχως.

54 Αντιθέτως, αν ο εν λόγω εργοδότης είναι σε θέση να ανταποκριθεί στο συναφές βάρος αποδείξεως και, επομένως, προκύπτει ότι ο εργαζόμενος, σκοπίμως και με πλήρη επίγνωση των εντεύθεν συνεπειών, επέλεξε να μην κάνει χρήση της ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών που εδικαιούτο, αφού του είχε παρασχεθεί η δυνατότητα πραγματικής ασκήσεως του δικαιώματός του σε αυτή, το άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2003/88 δεν αντιτίθεται στην απόσβεση του δικαιώματος αυτού ούτε στη συνακόλουθη, σε περίπτωση λύσεως της σχέσεως εργασίας, μη καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως για τη μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών.

55 Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 52 και 53 των προτάσεών του, τυχόν ερμηνεία του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88 η οποία θα μπορούσε να ωθήσει τον εργαζόμενο να επιλέξει σκοπίμως να μη λάβει την ετήσια άδειά του μετ' αποδοχών κατά τη διάρκεια της οικείας περιόδου αναφοράς ή επιτρεπόμενης μεταφοράς, προκειμένου να αυξήσει τις αποδοχές του κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας, θα ήταν, όπως προκύπτει από τη σκέψη 49 της παρούσας αποφάσεως, ασυμβίβαστη με τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη θέσπιση του δικαιώματος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών.

56 Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία, αν ο εργαζόμενος δεν έχει ζητήσει να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, αποσβέννυνται, αυτοδικαίως και χωρίς να ελέγχεται προηγουμένως αν ο εργοδότης παρέσχε πράγματι στον εργαζόμενο δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος αυτού πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, μεταξύ άλλων με κατάλληλη εκ μέρους του ενημέρωση του εργαζομένου, τόσο το κεκτημένο κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας δυνάμει του δικαίου της Ένωσης δικαίωμά του στις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών όσο και, συνακόλουθα, το δικαίωμά του να λάβει χρηματική αποζημίωση για την ως άνω μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

57 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση του δεύτερου ερωτήματος.

Επί των δικαστικών εξόδων

58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία, αν ο εργαζόμενος δεν έχει ζητήσει να ασκήσει το δικαίωμά του σε ετήσια άδεια μετ' αποδοχών πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, αποσβέννυνται, αυτοδικαίως και χωρίς να ελέγχεται προηγουμένως αν ο εργοδότης παρέσχε πράγματι στον εργαζόμενο δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος αυτού πριν από τη λύση της σχέσεως εργασίας, μεταξύ άλλων με κατάλληλη εκ μέρους του ενημέρωση του εργαζομένου, τόσο το κεκτημένο κατά τη λύση της σχέσεως εργασίας δυνάμει του δικαίου της Ένωσης δικαίωμά του στις ημέρες ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών όσο και, συνακόλουθα, το δικαίωμά του να λάβει χρηματική αποζημίωση για την ως άνω μη ληφθείσα ετήσια άδεια μετ' αποδοχών.

(υπογραφές)